

VI. PROROGATIO EXECUTIONIS AD FUTURUM REGNI CONVENTUM EIVSQUE EFFICACIS ADIMPLECTIONIS OBLIGATIO

Zygmunt August, z bożej łaski król Polski, ^awielkie książę litewskie, ruskie, pruskie, mazowieckie etc. pan i dziedzic^a. Oznajmujemy wszem wobec i każdemu z osobna, którymby tego wiedzieć potrzeba: aczkolwiek roku przeszłego za pilnym staraniem rycerstwa koronnego obiecaliśmy to byli, iż exekucją praw, statutów i przywilejów koronnych na tym Sejmie czynicieśmy mieli, na cośmy list ręką Naszą podpisany im dali, na co pamiętając, opowiedzieliśmy to przez posły Nasze na powiatowych sejmach, iż obietnicy Naszej dosyć czynicieśmy chcieli, ^bjedno iż ten Sejm^b inszemi sprawami tak się zabawił był, iż exekucja skutku swego wziąć nie mogła. ^cAcz im zawždy czynić ją gotowiśmy byli^c, albowiem i czas się już był skrócił, i powietrze podejrzone było, a k^ctemu wiele ich tu nie było, których exekucja dotknąć musi, którzy pozwani być mieli, a tak za spólnim Rad Naszych koronnych, także też i posłów od rycerstwa, stojąc przy obietnicy swojej i list Nasz, któryśmy przeszłego Sejmu około tej exekucyjnej na się dali, w mocy we wszęj jako jest napisan zachowywując, tę wszystkie sprawę około exekucyjnej na blisko przyszły Sejm, który w Koronie będzie, odłożyliśmy. Jakoż tym listem naszym odkładamy i obowiązujemy się, iż na tym to Sejmie już skuteczną prawam wszystkim, statutom i przywilejom koronnym exekucję uczynimy, od deski do deski, pirwej niżli które insze sprawy przedsięwziemy. A iżby takowa exekucja już dalszej odwłoki nie miała, a żądny przed nią nie uległ, jedno aby wszystkich stanów i osób zrówna dotknęła, takeśmy zgodnie postanowili, aby za uchwałą sejmową wszyscy obywatele koronni, którychkolwiek stanów by byli, którzykolwiek dostojęństwa, urzędy tak ziemskie jako też koronne, albo też imiona od stołu królewskiego którymkolwiek obyczajem przeciwko prawu pospolitemu dzierżeli, winni byli na ten to blisko przyszły Sejm, które na takowe dostojęństwa, urzędy albo imiona mają, stanąć i okazać to, iż tego przeciwko prawu nie dzierżą. A My, wzięwszy statut przed się i przywileje, czynić to będziemy, co będzie powinowactwo potrzebowało, tak w tych rzeczach wyżej opisanych, jako w innych, ktoremi się prawu pospolitemu koronnemu ubliżyło. A iż do tego i listów, i przywilejów będzie potrzeba, które na rożnich miejscach chowają, i ty będą winni znieść ci, przy których są. A któryby na tym to Sejmie nie stanął albo praw swych nie ukazał, a okazało się potym, iż to zakryć chciał i uleżeć, takowy karan będzie jako **prevaricator** prawa pospolitego. A to wszystko na Sejmie obwołano i po wszystkich powieciech być ma za uniwersalami Naszemi, aby żaden niewiadomością się nie zakładał, aby pozywać go nie trzeba. A dla lepszej pewności pieczęć Naszę k^ctemu listowi przycisnąćśmy kazali. Dan na Walnym Sejmie Piotrkowskim we wtorek przed Kwietną Niedzielą ^droku Pańskiego tysięcznego pięćsetnego pięćdziesiątego wtorego^d [5 IV1552], ^eroku Królestwa Naszego dwudziestego trzeciego^e.

VII. RATIO CELERIORIS IUSTITIAE ET IUDICIORUM, ET NUMERUS NUNTIORUM DESCRIBITUR^a

^bSigismundus Augustus etc. Significamus tenore praesentium, quorum interest universis, quod Nos, memores quid debeamus Reipublicae et subditis Nostris^b, pro eo affectu et amore quo illos complectimur, plurimum operae in defensione Regni et aequitate, qua nihil est Nobis

^{a-a} J. Szujski w SRP, t. I, czytał: ... wielki książę litewski, ruski, pruski, mazowiecki pan i dziedzic... ^{b-b} J. Szujski odczytał: i choć ten sejm... ^{c-c} J. Szujski odczytał: acz my zawždy czynić ją gotowiśmy byli. ^{d-d} J. Szujski odczytał: roku Pańskiego 1552. ^{e-e} J. Szujski: roku Królestwa naszego 23.

^a Tytuł podano za MK, t. 82, k. 163. W MK, t. 80, k. 251, a u J. Szujskiego tytuł ten brzmi: Deputatio certorum consiliariorum, qui novo iusiurando obstricti ea iudicent, quae in Comitiis Maiestas Regia ob temporis angustiam indicare non potuit. Et nuntiorum terrestrium iusti numeri ad Comititia mitendorum constitutio. ^{b-b} W MK, t. 80 oraz u J. Szujskiego początek tego aktu brzmi: Sigismundus Augustus etc. Quod, Nos memores, quod debeamus Reipublicae et subditis Nostris...

prius nec antiquius, constituenda, ponendum semper Nobis esse duximus. Ac eam ob causam comitia et generales Conventus aedicere soliti sumus, ut in iis collatis sententiis cum nuntiorum terrestrium, tum Senatus, quae sit optima et accomodatissima temporibus defensionis ratio, reperiri, et suum cuique adiuvando innocentibus, puniendis vero noxiis, tribui possit. Nollemus enim profecto, quod ad Nos attinet, quenquam eodem cum onere, quod huc attulerat et genitu, domum suam reverti, neque iniuriae facienda, differendis legum paenis cuique quoad fieri potest, ausam dare. Coeterum cum in illa defensionis Regni deliberatione versaremur, et operam externis legationibus audiendis, remittendisque daremus, accidit, ut nullum temporis, quod aequitati et iustitiae tribuendum fuit, Nobis eriperetur neque a Nobis praestari potuerit, quod optabamus et debebamus, et si neque labori neque valetudini parceremus. Tempus enim id, quod a reliquis negotiis vacuum iuditiis impendebamus, perbreve fuit, praesertim cum ita creverint^c causarum ambages et labyrinthi scriptorum, ut una controversia spatio diei unius cognosci non possit. Praeter hac omnia aura infectae iudiciis apparentibus minime consultum erat, eiusmodi coetum uno in loco, unde contagio facillime existeret retinere. Quod cum ita esset intollerandum tamen esse duximus, amplius lachrimas, ploratus et lamenta subditorum audire, caedesque et patricidia ac alia facinora, quae iram divinam et plutionem provocant Nostris propemodum oculis intueri, metuentes ne si id diutius pateremur, in Nos et Regnum Nostrum, quod hactenus clementia divina non accidit, redundaret. Quam ob rem una cum Senatoribus Nostris rationem invenimus, qua et debito Nostro et aequitati omnium satis factum iri speramus. Eam videlicet, ut certi Senatores, quibus id negotii dabitur, vel Piotrcoviam, vel alium in locum qui communi consensu eligeretur in autumno^d conveniant propter victus commoditatem, cum omnes tam fruges quam fructus abunde suppeditabuntur, et novo iurisiurando obstricti, sancte et integre iudicent, eaque absolvant, quae hactenus iniudica fuerunt, ne quis deinceps vel debitum Nostrum, vel aequitatem requirat. Porro ut haec convenienti modo, iusto debitoque ordine agantur, post particulares conventiones in singulis territoriis, in quibus nuncii eligi, et mandata a reliqua nobilitate accipere solent, ad generales deinde in Kolo, Korczin et Varschevia, nobilitas conveniet ubi communi consensu initio statuent de paena contra eos, qui frivole et sine iusta causa, ab hoc iuditio constituto ad Nos provocaverint. Siquidem ut provideatur, ne inani labore iudices tempus terant, et ut pondus debitum eorum sententiae ac decreta habeant, eoque citius causae absolvantur, poena opus est, quae temere provocantes coerceat. Deinde de securitate constituat, quoniam caedes et homicidia patrantur, et violatur iudiciorum autoritas at sanctimonia. Quare qua ratione id reprimi possit, deliberabit. Denique quae paena sit futura in eos, qui lite pendente, profectos ad id iudicium, vel vulneribus affecerint, vel vita privaverint, utrum praeter paenas, legibus et statutis promulgatas, etiam causam ammittere debeant. Postremo unde providendum sit de sumptibus et praemiis, iis qui iudicandi laborem subibunt, cum nemo teneatur suo damno utilitati omnium servire. Quoniam vero huc etiam videtur pertinere, ut nuntiorum terrestrium iustus numerus, et ligibus receptus constituatur, cum perpenderemus, quantum difficultatis et incommodi inde oriretur, quod ab antiqua et legitima norma discessum sit, hoc quoque in pristinum statum reduci voluimus. Videmus enim semper numerum nuntiorum augeri in conventionibus particularibus. Hic quoque in Comitibus Regni Generalibus non raro de loco contentiones existere, interdum in rebus levibus, inutili et taediosa prolixitate, propter multitudinem nuntiorum, tempus consumi, quod rebus necessariis tribuendum fuisset. Praeterea aerarium parum utiliter exhauriri, et in nuntios impendi, quod ad usum defensionis Regni, si paviores essent, optime converteretur. Quare cum constitutiones parentis Nostri divae memoriae evoluissemus et rationaria thesauri inspexissemus, ex quibus quid moris et consuetudinis antea fuerit, intelleximus, Nostram quoque constitutionem ad id accomodandam esse duximus. Ex palatinatus quidem Cracoviensi, Poznaniensi, Calissiensi, Sandomiriensi, Brzestensi, Iuniwladislaviensi, quoniam in eis nuncii debitum numerum non excedunt, vetere consuetudine nuntios eligere debent. Coeterum ex palatinatu Siradiensi tres tantum eligentur, postea et ex Vielunensi terra unus, ut fuit coniunctim quatuor. Ex palatinatu Lanciensi duo, ex palatinatu Russiae quinque, cum in singulis eius terris unus eligitur.

^c Lub: evenerint. ^d Dalej pozostawiono wolne miejsce.

Ex palatinatu Podoliae duo, ex palatinatu Lublinensi duo, ex palatinatu Belzensi duo, ex palatinatu Plocensi duo. Porro quoniam in palatinatu Mazoviae nulla de causa viginti nuncii antea eligebantur cum in aliis palatinatibus qui sunt illi magnitudine et amplitudine pares vel etiam superant, tot^e nuntios quam eligerentur talem modum servari volumus. Initio in septem terrarum singulis: Czernensi, Vizensi, Varscheviensi, Zakroczimensi, Cziechanoviensi, Livensi in conventionibus particularibus eligentur nuncii duo ita ut ex omnibus terris quatuordecem colligantur. Postea Varschoviae in Conventione Generali, ex his quatuordecem nunciis, communi omnium consensu septem eligantur, quo ex singulis terris remoto altero unus relinquatur. Hunc numerum cum mandatis ad Comitata Regni mitti volumus, cum sit minime necessarium ut plures mittantur. Postremo in palatinatu Ravensi, cum antea tres conventiones particulares fuerint, unam tantum in Sochaczow celebrari volumus et illius^f tres nuntios tantummodo electos, ad Comitata Generalia mitti. Harum quibus etc. Datum Piotrcoviae in Conventione Regni Nostri Generali, feria sexta ante Dominicam Palmarum proxima, anno Domini MDLII [8 IV 1552], Regni Nostri XXIII.

VIII. LITTERAE RESTIUM

A. Restium litterae primae pro expeditione bellica in Conventione Generali Piotrcoviae laudata

Sigismundus Augustus etc. Universis et singulis palatinis, castellanis, dignitariis, officialibus, terrigenis, nobilibus, advocatis, scultetis et civibus ceterisque cuiuscunque status, conditionis et praecminentiae subditis Nostri, bona quaecunque terrestrie haereditaria et obligatoria possidentibus et ad expeditionem bellicam generalem de iure vel consuetudine Regni Nostri obligatis, sincere et fidelibus dilectis gratiam Nostram Regiam. Magnifici, generosi, nobiles et famati, sincere et fideles Nostri dilecti. Quoniam indies rumores cumulantur rumoribus, hostes in armis esse, neque aliud quam occasionem invadendi Regni expectare cavendum vicissimi putavimus, ne si quid illi moliri contra Nos incipiant, imparatos Nos ad propulsandam vim reperiunt. Quare primis hisce restium litteris admonendos vos duximus, admonemusque et mandamus ut ab equis, armis, aliisque rebus omnibus, quae belli usus postulat, mature sitis parati, ut cum res ipsa postulaverit, et a Nobis terciis restium litteris fueritis evocati, in quemcunque locum et quocunque tempore intra, hunc et futurum Conventum Regni ducere, vos pro rei necessitate et belli ratione, visum Nobis fuerit, sequi Nos instructi rebus ad bellum gerendum necessariis possitis Interea tamen exerceri iudicia, neque ulla ratione intermittere volumus, usque tertiarum restium litterae a Nobis missae fuerint. Praesentes autem litteras alius ad alium viciniorem transmittat, ultimus vero ad capitaneum loci remittat sub indignatione Nostra et confiscatione bonorum aliter non facturi. Datum Piotrcoviae in Conventione Regni Generali, feria quinta ante Dominicam Palmarum proxima anno Domini MDLII [7 IV 1552], Regni Nostri XXIII. Ad mandatum Sacrae Regiae Maiestatis proprium.

B. Restium litterae secundae

Sigismundus Augustus etc. universis etc.^a ut in superioribus litteris. Magnifici, generosi, nobiles et famati, sincere et fideles Nostri dilecti^a. Mandavimus vobis iam antea primis restium litteris ut ad reprimendos hostium conatus parati et instructi essetis, quandoquidem bellica generali expeditione reprimendos eos esse in proximo Conventu Regni decretum est. Nunc iterum de more hisce secundis restium litteris, mandamus omnino habere volentes ut equos, arma et cetera ad bellum necessaria, pro facultatibus suis bene parata habeatis, ut cum terciis restium litteris evocati a Nobis fueritis, ad eum locum, ad quem iusserimus et ad tempus, quod

^e Dalej pozostawiono wolne miejsce. ^f Dalej następuje wyraz zamazany.

^{a-a} Zamiast tego tekstu w MK, t. 82, k. 228 dopisano: et singulis palatinis, castellanis, etc., ut supra.